

gives an opportunity to find out and show the essence of a term, to work out the definition of the scientific term.

Key words: *explanatory formula of notion content (EFCC), term, notion.*

УДК 81'255=111=161.2:82-2:791.43-22

Софієнко І. В., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПЕРЕКЛАД КІНОКОМЕДІЙ УКРАЇНСЬКОЮ: КРИЗЬ ТЕРНИ ДО СМІХУ

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу кінокомедій українською мовою. Були з'ясовані як загальнопоширені, так і виключно українські засоби створення та відтворення ефекту комічного, що побутують в українському комедійному кіноперекладі.

Ключові слова: *кінокомедія, засоби створення та відтворення ефекту комічного, національний гумор, принцип збереження, заміни, одомашнення.*

Розвиток європейського й американського кіновиробництва у сорокові роки ХХ століття, а також активізація кіноімпорту за кордон (зокрема і в Україну) вивели кінопродукцію країн-кіноімпортерів на глобальний рівень. Поява нового феномена – кіно – стала причиною того, що суспільство певною мірою змінило свої орієнтири з друкованої літератури на медіа, та започаткувала нове спрямування в галузі перекладу – кінопереклад. Щодо терміна "кінопереклад", професор університету Барселони Пілар Ореро наводить множинність його інтерпретації: "переклад кіно та телебачення, екранний переклад, медіа-переклад, мультимедіа-переклад, аудіо-візуальний переклад, кінокомунікація". Поки що жоден український ВНЗ не готує спеціалістів з кіноперекладу, хоча існує ціла низка відмінностей у принципах перекладу літератури та кіно, що зумовлює необхідність підготовки спеціально навчених кіноперекладачів.

Кінофільми класифікують за декількома жанрами: детектив, (мело)драма, комедія, мюзикл, трилер, бойовик, вестерн, а також пригодницький, військовий, історичний, анімаційний фільми тощо. У цій статті ми розглядаємо оригінальні кінотексти стрічок

комедійного жанру та їх українські версії. Переклад кінофільмів (зокрема й комедійних) українською мовою є актуальною темою досліджень у зв'язку з порівняно нещодавнім прийняттям закону 24 грудня 2007 року про обов'язковий переклад імпортованих кінострічок українською мовою (шляхом субтитрування, озвучення, дублювання чи синхронного перекладу). Темі комедійного кіноперекладу присвячували свої наукові розвідки такі українські дослідники, як: Майя Юрковська [Юрковська 2009, 273-281], Ярослава Кривонос [Кривонос 2010, 176-181], Владислава Демецька у співавторстві з Олесею Федорченко [Демецька, Федорченко 2010, 239-243]. **Мета** цієї статті – на основі наведених прикладів сформулювати загальні тенденції в перекладі кінокомедій українською мовою. **Матеріалом** цього дослідження є вибірка з 10 найкращих англомовних кінокомедій 2012 року в українському кінопрокаті згідно зі статистикою мережі кінотеатрів "Мультиплекс": "Отже, війна" (That means war), "Диктатор" (The Dictator), "Мачо і ботан" (21 Jump Street), "Холостячки" (Bachelorette), "Проект X: Дірвались" (Project X), "Дуже небезпечна штучка" (One for the Money), "Дружинники" (The Watch) "Люди в чорному 3" (Men in Black 3), "Мадагаскар 3" (Madagascar 3: Europes Most Wanted), "Третій зайвий" (Ted).

Будь-який кінофільм стає кінокомедією завдяки усвідомленому та цілеспрямованому використанню мовних та позамовних засобів створення ефекту комічного, які становлять базу та домінують всього твору. Мовні засоби створення ефекту комічного необхідно розглядати в декількох вимірах: фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та стильовому.

Фонетичні засоби: омонімія, паронімія.

Морфологічні засоби: виділення слова в іншому слові, мальапропізм.

Лексичні засоби: авторське okazіональне новоутворення, неологізм, буквальне розуміння, власна назва, що говорить сама за себе, дисфемізм, каламбур, натяк на непристойність (найчастіше використовується разом із словом, що римується зі словом-натяком), незвичне трактування, неправильне розшифрування абрєвіатури за умови, що читач/глядач знає її правильне значення.

Синтаксичні засоби: видозміна відомого фразеологізму відповідно до ситуації, зєвгма, повторення.

Стилістичні засоби: алегорія, алюзія, антитеза, алогічність, зведення до абсурду: перебільшення (гротеск, гіпербола, карикатура, пародія, трагестія, фантастика, шарж), применшення (літота), градація, змішання стилів або ж невідповідність мовного стилю ситуації, іронія, метафора, неправильне порівняння з тим, що не має жодних спільних ознак, несумісність понять в одному ряді, нісенітниця, оксюморон, парадокс, паралелізм, передражнювання, приголомшливі епітети [Тепляшина 2007, 18-19; Колесник 2011, 43-47].

Насправді ж, щоб досягти адекватності перекладу кінокомедії, не достатньо використовувати ті ж засоби у тому ж вимірі, що й у першотворі. У процесі перекладу кінокомедії може постати проблема неперекладності та безеквівалентності, передусім коли йдеться про культурно-специфічні реалії та національний гумор, які можуть здатися незрозумілими поза межами цієї країни у разі дослівного перекладу. Ось, наприклад, у комедії "Холостячки" наречена їде на весілля у піжамах, говорячи при цьому: *"Я увійду у цій піжамі, як Майкл Джексон до зали суду"* (*"I'm gonna walk in wearing my pajamas like I'm fucking Michael Jackson [01:13:42,149 -->01:13:46,719]"*). У цілому, перекладач вирішив використати той самий жарт, що й в оригіналі, тому для більшості українців він може видатися доволі незрозумілим, оскільки факт та деталі появи Майкла Джексона на засіданні суду в піжамах є маловідомими українській аудиторії. Але в цій ситуації у перекладача були підстави не робити заміни, адже зображення на екрані вмотивувало жарт та стало його графічним доповненням, а перекладач, щоб викликати МИГТЄВУ сміхову реакцію, яка є обов'язковим завданням комедії, розгорнув та пояснив жарт, що, на нашу думку, також є одним з успішних варіантів відтворення національного гумору. У цьому ж фільмі трохи згодом героїня починає плакати на весіллі у найкращій подружки, яка їй говорить: *"Ти так не плакала, відколи подивилася фільм "Моя дочка"* (*"You haven't cried since Thomas J. died in My Girl!" [01:17:35,248 --> 01:17:37,854]*). Знову ж таки перекладач скористався дослівним перекладом (цього разу з певним вилученням, яке в будь-якому разі не вплинуло на розгортання подій), але мало-хто знає про цей фільм, його сюжет і чому він викликає сльози. Саме тому, перш ніж братися за роботу, кіноперекладач повинен схарактеризувати для себе глядацьку аудиторію. Оскільки назва фільму не відіграє

жодної ролі в розвитку сюжету, можна було б скористатися заміною, і тоді б ми почули *"Ти так не плакала, відколи подивилася фільм "Титанік"*.

Натомість у кінокомедії "Проект X: Дірвалися" в епізоді, коли герой приходить на гучну підліткову домашню вечірку в офісному костюмі і в нього запитують, де він *"відкопав"* таке вбрання, він відповідає: *"In Men's Wearhouse"* [00:23:24,569 --> 00:23:27,129], що в українському перекладі звучить, як: *"У магазині "Франт"*. Заміна буквально перекладеної назви "Будинку чоловічого одягу" на "Франт" навіть підсилює комічність українського перекладу та іронічно підкреслює безглуздість такого вбрання у цій ситуації.

Окрім заміни жарту іншим, який, на думку кіноперекладача, не викличе комічного ефекту в українському перекладі, можна скористатися також принципом одомашнення. Принцип одомашнення останнім часом дедалі частіше використовується при перекладі саме кінокомедій, оскільки отримує переважно схвальні відгуки від української глядацької аудиторії. В ефірі програми "Hello Show" на каналі М1 від 07.06.2012 Костянтин Лінартович – режисер дубляжу на студії Постмодерн – пояснював: "У Росії своє кіно, в Італії своє кіно, в Україні своє. Звісно, ми адаптуємо фільми під українського глядача. Уже визнано в Європі, що український дубляж – найкращий" [<http://m1.tv/programs/hello-show/1982>]. Українські перекладачі кінокомедій не бояться вводити у фільми, пронизані американською культурою, такі слова, як: *файно, кізяк, паця, хряк, корито, хрін, товчок, пан, загашник, тицялка, хрякнути, тегнути*. Проте ці випадки одомашнення були лише стилістичними засобами для підсилення комічності перекладу на місці стилістично нейтрального оригіналу, а не результатом неперекладності чи безеквівалентності. Прикладом адаптації першотвору до українських реалій задля кращого розуміння жарту українськими глядачами може слугувати випадок з комедії "Дуже небезпечна штучка", де героїня працювала *"a department store lingerie manager"* [00:03:50,279 --> 00:03:54,785] (менеджером магазину жіночої білизни), а вже в українському перекладі вона *"на ринку труси продавала"*. В українській мові посада "менеджер" звучить доволі презентабельно, хоча за контекстом дівчина повинна ледве зводити кінці з кінцями, тому "труси" та "ринок" у перекладі адаптують невисокі кар'єрні досягнення американської героїні до рівня українських невисоких кар'єрних досягнень. До прикладів одомашнення перекладу як прийому створення комічного ефекту, не

передбаченого оригіналом, можемо навести такі репліки із кінофільму "Дружинники": *"I fucking hate it here!"* [00:19:30,962 --> 00:19:32,838], що у перекладі звучить, як: *"Я ненавиджу цю Кацапетівку!"*, або ж *"Where is the hard stuff, pussy?"* [01:07:01,851 --> 01:07:03,018] та його український відповідник: *"А щось крутіше, Вася?"*

Окрім випадків національного гумору, зрозумілого виключно в межах певної країни, труднощі при перекладі оригіналу кінокомедій (і не лише) викликає також гра слів (каламбур), що активно застосовується як один із засобів створення комічного ефекту. На нашу думку, недоцільно використовувати "каламбур" разом зі словом "переклад", оскільки не існує перекладу каламбуру, а лише його заміна іншим прикладом каламбуру в цільовій мові чи його вилучення. В українському перекладі каламбур зустрічався найчастіше у репліках комедії "Мачо і ботан": *"You have the right to an attorney"* [00:09:51,508 --> 00:09:54,808], де двоє друзів не розчули одне одного, після чого інший помилково повторив фразу уже як *"You have the right to remain an attorney"* [00:09:54,886 --> 00:09:57,480], на що українські перекладачі відреагували наступним чином: *"Ви маєте право на адвоката"* та *"Ви маєте право на авокадо"*. Як бачимо, в українському варіанті перекладачі, намагаючись зберегти гру слів саме у цьому епізоді, використовують ті слова, з якими можна, власне, "погратися". Необхідно запам'ятати, що не обов'язково обігрувати одне і те ж слово, що й в оригіналі. Головне завдання кіноперекладача – відтворити каламбур будь-яким чином, адже це є свідомо створений лексико-граматичний прийом, покликаний викликати МИТТЄВУ сміхову реакцію. Якщо літературна комедія може компенсувати гру слів будь-де у тексті, кінокомедія завжди обмежена тим, що повинна викликати емоції миттєво та відповідно до зображення на екрані. Тому моментів перенесення каламбуру в інші епізоди у досліджуваних матеріалах ми не спостерігали. Поміж інших комічних моментів гри слів можемо виокремити: *"Почекай, я зоціню...оціню твій торс...оціню твій т...тобто поставлю оцінку"* (*"Let me check out your chest. Check out your test...Let me... Let me grade your quiz"* [00:30:47,137 --> 00:30:52,605]).

В українському комедійному кіноперекладі простежується тяжіння до варіативності перекладу одного і того ж виразу мови оригіналу. Так, наприклад, загальновідомий вигук *"shit!"*, який в

англомовних фільмах повторювався чи не кожному хвилину, в українському варіанті передавався як: *чорт!*, *дідько! зараза!*, *хрін!*, *блін!*, *бля!*, *триндець!*, *йожкін!*, *щоб я здох!*, *щоб тобі!*, *о Боже!*, *Господи!*, *йонерний театр!*, – що, на нашу думку, робить українські версії стрічок експресивнішими та менш монотонними, а отже, більш захоплюючими для глядачів, оскільки глядачі очікують від комедійної кінострічки дещо цікаве, а не монотонне. Серед інших прикладів варіативності перекладу конкретного виразу, що викликає комічний ефект в українській версії, може слугувати такий міні-діалог з анімаційного фільму "Мадагаскар 3": "*– Now? – No. – Ок? – No. – Now? – No. – Now? – No.*" [00:08:58,530 --> 00:09:09,920], який яскравіше, ніж в оригіналі, передає нетерпимість героя до здійснення певного задуму: "*– Тепер? – Ні. – Уже? – Ні. – Зараз? – Ні. – Вже? – Ні.*"

Вище- та нижченаведені приклади дають змогу узагальнити, що у перекладах кінокомедій українською простежується тягіння до більшої експресивності, ніж в оригіналі, часто навіть із національним забарвленням: *файно (fine)*, *метнути кізяк (to scare the shit out of smb)*, *брежуть собаку (ugly rumor)*, *діловий на товчку (who takes a shit and makes a business call?)*, *начистити хрін (to shoot someone)*, *паця (Pig Face)*, *тицялка (dumb thing)*, *пан у собі (deep-in-thought)*, *Кацанетівка (it here)*, *Вася (pussy)*.

Поруч із цим українські переклади майорять невмотивованими okazionalizмами: *козлити (to rage)*, *відверблюдити (to be so cool about)*, *кончелиха (motherfucker)*, *шлюбитись (to be conjugating)*, *дівкомуса (bachelorette party)*, *однокакашники (a bunch of people that I used to know)*, *принцеса-критикеса (princess)*, *довбодятел (motherfucker)*, *найголівудніший (the hottest)*, або варваризмами: *чортів фак ап (freaking the fuck out)*, *музи (shoes)*, *фейс (face)*, *лузер (sucker)*, *шпилитись (have sex)*, *аміро (amigo)*, *хабібі (friend)*, *айла (right)*, *урюк з тобою (let's agree to disagree)*, що відображають розмовний варіант мови сучасної молоді, яка, власне, і становить більшість глядацької аудиторії комедійних кінострічок.

П. Забалбескоа вважає, що коли мова йде про кінокомедію, допускається, щоб переклад звучав навіть смішніше, ніж оригінал [Zabalbeascoa 1996, 247]. За нашими спостереженнями, саме такої тенденції і дотримуються українські перекладачі при створенні української версії кінокомедій.

Завдяки вищезгаданим прикладам, ми можемо навести певні тенденції у перекладі кінокомедій українською мовою, що з них кожна окремо може бути глибше досліджена в подальшому:

1. Використання експресивнішої лексики, ніж в оригіналі.
2. Використання авторських okazіоналізмів, не передбачених оригіналом.
3. Використання варваризмів, які внаслідок глобалізації телебачення проникли та закріпилися у розмовній лексиці української мови.
4. Варіативність українського перекладу одного і того ж англomовного вислову для посилення його динамічності та експресивності, що для кінокомедії є не менш важливим, ніж комічність перекладу, оскільки глядачі очікують від комедійної кінострічки дещо цікаве, а не монотонне.
5. Збереження національного гумору чужої культури, але з лаконічним поясненням, вкрапленим у репліки героїв у разі, якщо в домашній культурі відсутній аналог, але необхідно обов'язково та негайно викликати ефект комічного.
6. Одомашнення, яке необхідно розглядати у трьох різних аспектах:
 - 6.1. Одомашнення як стилістичний прийом для створення ефекту комічного, відсутнього в оригіналі;
 - 6.2. Одомашнення як стилістичний прийом для підсилення ефекту комічного у перекладі;
 - 6.3. Одомашнення як прагматичний прийом для покращення розуміння цільовою аудиторією національного гумору чужої країни.
7. Заміна одного жарту (зокрема і національного характеру) іншим, але без характерних ознак чужої чи домашньої культури. Такі прийоми корисні для того, щоб урівноважити кількість використання випадків збереження та одомашнення національного гумору з метою, щоб переклад не звучав суцільно очуженим чи одомашненим.
8. Дотримання принципу: "переклад смішніший за оригінал".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демецька В., Федорченко О. До проблеми перекладу кінотекстів// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика": збірник наукових праць. Розділ IV – Херсон: видавництво ХДУ, – 2010. – С. 239-243
2. Колесник Р. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі творів німецькомовних авторів ХХ століття): дис... канд..

філол. наук: 10.02.16// Р. С. Колесник; Київський національний університет ім. Т Шевченка. – Київ, 2011. – 220 с.

3. *Кривонос Я.* Нормативні проблеми українського перекладу американської кінопродукції// Лінгвістика. Збірник наукових праць № 1 (19) – Луганськ: ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", – 2010. – С.176-181.

4. *Тепляшина А.* Творческая природа комического : жанровая парадигма современной журналистики : диссертация . доктора филологических наук: 10.01.10// Тепляшина Алла Николаевна; Место защиты: С.-Петербург. гос. ун-т.-Санкт-Петербург, 2007. – 373 с.

5. *Юрковська М.*// Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – 2009. – №3. – С. 273-281.

6. *Zabalbeascoa P.* Translating Jokes for Dubbed Television Situation Comedies// The Translator: Volume 2, Number 2. – 1996. – 235-247p.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2013

Софійенко І., студ.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка

ПЕРЕВОД КИНОКОМЕДИЙ НА УКРАЇНСЬКИЙ ЯЗЫК: СКВОЗЬ ТЕРНИИ К СМЕХУ

Статья посвящается исследованию особенностей перевода кинокомедий на украинский язык. Были раскрыты как общепринятые, так и исключительно украинские средства создания и воссоздания эффекта комического, которые бытуют в украинском комедийном кинопереводе.

Ключевые слова: кинокомедия, средства создания и воссоздания эффекта комического, национальный юмор, принцип сохранения, замены, одомашнивания.

Sofiienko I., stud.,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

TRANSLATION OF COMEDY FILMS INTO UKRAINIAN: THROUGH HARDSHIPS TO LAUGHTER

The article deals with the research on peculiarities of translation of comedy films into Ukrainian. It discusses both conventional and solely Ukrainian means of creation and conveying the comic effects which dominate in Ukrainian screen translation.

Key words: comedy film, means of creation and conveying the comic effects, national humour, principles of preserving, substitution, domestication.